

شفقت تویر مرزاتے صحافتی پندھ

ABSTRACT:

In present research paper writer has researched about Shafqat Tanveer Mirza's life history and especially his valuable work as a journalist and a columnist. This research paper is also show his countless efforts for the freedom of journalism and his sacrifices in this regard Shafqat Tanveer Mirza was such a strong and honest person who never compromised against his rules. By this reference his personality was admirable. In this perspective writer presents his life history with his uncountable efforts and sacrifices for the survival of the journalism

Keywords: Journalist, Columnist, Freedom, Sacrifices, compromised, Survivals.

پنجاب پانیاں دی زرخیز دھرتی نے مڈھ قدیم توں کئی اجیہیاں ہستیاں نوں جنم دتا جیہڑیاں اپنے کردار، علم تے عمل پاروں صدیاں تیکر لوکائی دے دلاں وچ اپنا گھر بنا گئیاں۔ ایہناں عظیم ہستیاں وچوں اک نامور تے مقبول ہستی شفقت تویر مرزادی وی اے۔ جیہناں نوں ایس دھرتی دا قرض اتارن لئی رب نے ناصر ف ذہنی پاکیزگی عطا کیتی سگوں با کردار تے علمیت توں بھرپور ایس دھرتی تے ایتھوں دی ماں بولی پنجابی زبان دی سیوا کرن لئی گھلیا۔ پنجابی زبان دے وڈے سیوک کار شفقت تویر مرزادا اصل ناں شفقت اللہ خاں سی۔ راجپوتاناں دی اک شاخ جرال نال تعلق رکھدے سن۔ اوہناں دا آبائی وطن راجوری پیر پنجال مقبوضہ کشمیر سی۔ اوہناں دا جنم 6 فروری 1932ء نوں ڈومیلی ضلع جہلم وچ ہويا۔ اوہناں دی تاریخ پیدائش تے جنم تھاں بارے

کوئی اختلاف نہیں ملد اسگوں سبھے محققاں تے سوجھواناں نے اوہناں دی تاریخ پیدائش، جنم تھاں تے وطن بارے ایہو دس پائی اے۔ جیویں عبدالغفور قریشی موجب:

”اصل ناں شفقت اللہ خاں ماپیاں نے رکھیا سی پر ادبی ناں نال مشہور ہوئے۔ پیدائش 6 فروری 1932ء ڈومیلی ضلع، جہلم دی اے۔ وطن راجوری مقبوضہ کشمیر اے۔“ (1)

شفقت تویر دے والد دا ناں مرزا شکر اللہ خاں سی جیہناں نے دوویاہ کیتے سن۔ اوہناں دی پہلی بیوی رحمت بانو توں دو بچے یعنی پتر شفقت تویر مرزا تے دھی مسعودہ نے جنم لیا۔ شفقت تویر مرزا دے والد دی دوجی بیوی آفتاب بانو توں 8 بچے، چار پتر تے چار دھیاں سن۔ جیہناں شفقت تویر مرزا نوں ہمیش وڈا بھرا ہون دا مان تران دتا۔ ماپیاں ولوں رکھے ناں شفقت اللہ خاں توں ادبی پیچھاں شفقت تویر مرزا ہون دا کارن دسدیاں پروین ملک انج لکھدیاں نیں:

”خاندانی دستور موجب وڈا پتر اپنے ناں نال مرزا لکھن دا حق رکھدا اے۔

ایس کر کے شفقت اللہ خاں، شفقت تویر مرزا اکھوائے۔“ (2)

شفقت تویر مرزا دے والد مرزا شکر اللہ خاں محکمہ جنگلات وچ ملازم سن جس پاروں اوہناں دا کئی شہراں وچ تبادلہ ہوندا رہندا۔ ایس پاروں شفقت تویر مرزا دا ابتدائی تعلیمی سلسلہ وی کے اک شہر وچ باقاعدگی نال جاری نہ رہ سکیا۔ بقول فصیح جرال:

”شفقت تویر دا بچپن ای سیلانی سی تاہیوں اوہناں پڑھائی وی ٹر پھر کے کیتی۔“ (3)

انج مرزا صاحب نے پرائمری تعلیم چوہا سیدن شاہ چکوال، پیل پدھراڑ خوشاب توں حاصل کیتی، مگروں میٹرک وزیر آباد توں 1948ء وچ پاس کیتا۔ انٹر دی تعلیم بہاولنگر توں حاصل کیتی جدوں کہ 1953ء وچ بی۔اے دا امتحان کیمبل پور کالج انک توں پاس کیتا۔ 1955ء وچ راولپنڈی دے گارڈن کالج توں ایم۔اے انگریزی دا امتحان پاس کیتا۔ دیکھیا جاوے تے علم نال محبت تے شوق اوہناں نوں وراثت وچ ملیا سی۔ اوہناں دے وڈکے وی پڑھے لکھے تے علمی شخصیت دے حامل سن۔ جس پاروں شفقت تویر مرزا دے خون وچ سرایت علم دی محبت نے اوہناں نوں نکلیاں ہونداں توں ای لکھن پڑھن دے پینڈے پادتا۔ ایس لئی اک توں دوجے شہر

تے دوجے توں تچی تھاں ٹر پھر کے پڑھدیاں رہن نال اوہناں نوں کوئی فرق نہ پیا۔ البتہ اوہناں دی طبیعت تے مزاج آپو سیلانی بن گیا پر مزاج وچ سنجیدگی تے نکی عمرے ای ماں دے چلانا کرن کچھوں حالات توں بغاوت دے جذبے دی چھاپ اوہناں دی شخصیت دا خاصا بن کے دکھالی دیندی اے۔

شفقت تویر مرزا دی شادی اوہناں دی ماسی دی دھی بی بی تمکنت نال 17 مارچ 1963ء نوں ہوئی۔ دونوں دیاں مانواں بچپن وچ ای اوہناں دا ساتھ چھڈ گئیاں سن۔ چنانچہ حیاتی دا دکھ سکھ اوہناں دونوں نے ماں توں بغیر کلیاں ای دیکھیا۔ رب نے اوہناں نوں اولاد دی صورت وچ اک دھی بتشرہ بانو نال نوازیآ۔ جیہنوں پیار نال اوہ دھی رانی تاشی آکھ کے بلاندے سن۔ مرزا صاحب اپنے نال دی طرح اک شفیق تے نہایت محبت کرن والے باپ وی ثابت ہوئے۔ انج ایہ اک نکا جیہا خاندان حیاتی دے ہر دکھ سکھ دا سانجھی بنیا رہیا۔ اخیر لی عمر کمینسر دی بیماری نال شفقت تویر ہو ریس اخیر 20 نومبر 2012ء نوں ایس فانی جہان توں ہمیش لئی چلانا کر گئے۔

شفقت تویر مرزا اگرچہ اک ادبی شخصیت دے حامل سن جیہناں پنجابی زبان نوں اوہدا حق دوان لئی وڈیاں کوششاں کیتیاں پر پیشے دے حوالے نال اوہناں صحافت دے شعبے نوں اپنے لئی پسند کیتا۔ شفقت اللہ خاں توں شفقت تویر مرزا بن دا سفر تعلیم حاصل کرن دے دوران ای شروع ہو گیا سی۔ 1949ء وچ آپ نے صحافتی پڑ وچ اودوں پیر پایا جدوں اے آپ انٹردی تعلیم حاصل کر رہے سن۔ اوس ویلے دے اک اردو اخبار ”تعمیر“ توں اپنا صحافتی سفر شروع کیتا۔ انٹرنیٹ تے موجود معلومات موجب:

He started his life long career in journalism with an urdu language newspaper "Tameer" in 1949. (4)

انج تعلیم حاصل کرن دے نال نال لکھن پڑھن دا شوق وی اوہناں نوں چین نہ لین دیندا جس پاروں بی۔ اے دی تعلیم دے دوران ای 1952ء وچ اوہ گورنمنٹ ڈگری کالج کیمبل پوراٹک دے کالج میگزین ”مشعل“ دے ایڈیٹر بن گئے۔ پنجاب دھرتی دے واسی ہون کارن اوہناں ”مشعل“ وچ پنجابی زبان دی ترقی تے سیوا لئی پنجابی حصے نوں وی میگزین دا حصہ بنایا

جھڑی کوئی معمولی گل نہیں سی۔ مرزا صاحب صحافتی خوبیاں رکھن دے نال نال تخلیقی خوبیاں دے وی مالک سن ایس پاروں بطور ایڈیٹر کم کردیاں لکھن دا سلسلہ وی جاری رہیا۔ اوہناں لکھن پڑھن دا آغاز بھانویں انگریزی زبان توں کمیتا پر مگروں اردو تے پنجابی وچ وی لکھن دا شوق اُسریا۔

پنجاب تے پنجابی بارے اوہناں کئی کتاباں وی لکھیاں۔ پنجابی ادبی بورڈ لاہور دے صدر وی رہے تے ایٹھوں کئی کتاباں وی چھاپیاں جیہناں وچ ادب رائیں پنجاب دی تاریخ، تحریک آزادی وچ پنجاب دا حصہ، آزادی مگروں پنجابی ادب شامل نیں۔ ایس توں وکھ پنجابی دی صوفیانہ شاعری نال خاص لگاؤ رکھن پاروں صوفی شعراء حافظ برخوردار دی مرزا صاحبان، سچل سرمست دے پنجابی سندھی، فارسی تے اردو متن دی چون، شاہ حسین، ہاشم شاہ تے علی حیدر ملتانی دے کلام دے ترجمے کرن توں وکھ پنجاب تے پنجابی بارے انگریزی کتاباں وی لکھیاں تاں بے پڑھیا لکھیا طبقہ وی ایس توں لا بھ لے سکے۔

پنجاب دی دھرتی تے جنم لین والیاں دے دل وچ قدرتی طور تے اپنی ماں بولی نال پیار اپنے آپ ای جگہ بنا لیند اے۔ مرزا صاحب نے بھانویں اعلیٰ تعلیم انگریزی وچ حاصل کیتی پر اپنی ماں بولی نال اتناں دا پیار رکھدے سن۔ ایہ پیار بھانویں جماندرو ای سی پر باپن دے اک واقعے نے اوہناں دے دل و دماغ وچ اپنی ماں بولی پنجابی نال اٹوٹ رشتہ جوڑ دتا۔ سہ ماہی پنجابی رسالہ ”سنیہا“ وچ تویر ظہور دے اک چھپے مضمون ”جیون دی گڈی“ وچ شفقت تویر مرزا دا پنجابی زبان نال لگاؤ بارے واقعہ اچ درج اے:

”ضلع خوشاب دے اک پنڈ وچ میں پدائری دا طالب علم ساں۔ ساڈے گوانڈھ پولی (جلاہے) رہندے سن۔ اوہناں دا اک پتر لالوسی۔ دو چار جماعتاں پڑھیا سی۔ اک دیہاڑے اوہ اک پمفلٹ کھولی بیٹھا سی تے نالے اک خاص سُر وچ پنجابی دے شعر پڑھ رہیا سی۔ ایہ پنجابی تے پنجابی شاعری نال میری پہلی علیک سلیک سی۔ اوہ سلطان باہو دا کلام پڑھ رہیا سی۔ سلطان باہو دا کلام میرے دل وچ وڑ بیٹھا۔ اوہوں پنجابی کدھرے پڑھائی نہیں سی جاندی۔“ (5)

ایس اک واقعے کچھوں شفقت تویر مرزا دی پنجابی لئی بے لوث محبت تے عقیدت دا

اظہارِ اوہناں دی پوری حیاتی اُتے نقش ویکھیا جاسکدا اے۔ مرزا صاحب دے وڈ وڈیرے زمیندار رہے سن۔ ایہو پیشہ اوہناں دا کئی پُشتاں توں چلیا آ رہیا سی پر اوہناں دا مزاج ای دکھرا سی۔ زراعت تے زمینداری دے کم توں ہٹھ کے مرزا صاحب نے اپنے لئی صحافت نوں بطور پیشہ پسند کیتا۔ بطور اک صحافی اوہ کدی حق سچ دی گل آکھن توں پیچھا نہ نہیں ہٹے۔ اردو اخبار ”تعمیر“ توں صحافت دا آغاز کیتا مگر وریڈیو پاکستان راولپنڈی وچ جنرل ایوب خان دے خلاف آواز چکن اُتے نوکریوں جو اب ہو گیا۔ انٹرنیٹ اُتے درج معلومات موجب وی انج اے پئی:

“ He joined radio Pakistan in 1956 but was fired from his job after he raised his voice against General Ayub Khan's martial law in 1958. (6)

ایس مگروں مرزا صاحب نے فوج دے اک اخبار ”بلال“ وچ وی بطور صحافی کم کیتا پر اتھے وی اوہناں نال اوہو ہتھ ہویا تے اوہناں نوں غیر محب وطن دا Title دے کے کڈھ دتا گیا۔ حیاتی دیاں اجہہیاں گھمن گھیریاں وچ پھاتے ہوئے مرزا صاحب نے آس امید دا پلہ ہتھوں کدے وی نہ چھڈیا تے اخیر اک وار فیر جسٹس اے۔ رحمان راہیں اوہناں نوں روزنامہ ”نوائے وقت“ وچ ”ادبی ایڈیشن“ دے انچارج دے طور تے کم کرن دا موقع ملیا۔ جتھے اوہ ”شاخ“ دے سرناویں بیٹھ کالم وی لکھدے رہے۔ پنجابی دے حق لئی کجھ نہ کجھ لکھن پاروں اتھے وی اوہناں نال دھرو ہو گیا۔ حمید نظامی (مرحوم) نے اوہناں نوں ایس کم توں روکیا تے مرزا صاحب اگلے دن اپنا استعفیٰ لے گئے تے نوکری چھڈ دتی۔

پروفیسر رمضان شاہد اپنے مضمون ”شفقت تویر مرزا اپنی تحریک دے حوالے نال“ وچ اوہناں بارے انج لکھدے نیں:

”شفقت تویر مرزا مضبوط دل تے دماغ دے مالک سن۔ ہر اوکڑ دا چھاتی کڈھ کے مقابلہ کردے۔ اوہ صرف اگے ودھنا جان دے سن۔ پیچھے پرت کے ویکھنا اوہناں دے اصولاں دے خلاف سی۔ اوہناں دی حیاتی وچ بال پُنے توں لے کے مرن تیک اکو نظریہ اگھڑواں نظر آؤندا سی اوہ نظریہ پنجابی زبان نال پیاری سی۔ پنجابی نال پیار دا جذبہ جماندرو ای اوہناں وچ موجود

سی۔ (7)

کردار دی اُچھائی، اپنے نظریے تے اصولاں دی پاسداری اُتے مرزا صاحب نے کدی وی سمجھوتہ نہیں کیتا۔ روزنامہ ”نوائے وقت“ نول چھڈ کے اوہناں نول انگریزی اخبار ”سول اینڈ ملٹری گزٹ“ وچ کم کرن دا موقع ملیا۔ اخبار دے بند ہون تک اہ اوہیہدے نال ای وابستہ رہے۔ اوہناں اتھے ای بس نہ کیتی سگوں صحافت تے آزادی صحافت دے علمبردار ہون کارن اوہناں روزنامہ اردو اخبار ”امروز“ لئی وی بطور صحافی اپنیاں خدمتیں سرانجام دتیاں۔ روزنامہ ”امروز“ تے ”پاکستان ٹائمز“ اردو تے انگریزی دے ایہ دونوں اخبار ”نیشنل پریس ٹرسٹ“ ولوں جاری ہوندے سن۔ روزنامہ ”امروز“ وچ وی کم کردیاں ایہو ہویا پئی جنرل تیجی دی حکومت ویلے حق سچ دی گل کرن پاروں اوہناں نول اک واری فیروکریوں جواب مل گیا۔ جنرل ضیاء الحق دی وفات مگروں فیرائس اخبار وچ واپس آگئے تے 1991ء تک بطور ایڈیٹر روزنامہ ”امروز“ نال وابستہ رہے۔ 1991ء وچ روزنامہ ”امروز“ دے بند ہون مگروں انگریزی اخبار ”Daily Dawn“ وچ بطور کالم نگار کالم لکھنے شروع کردتے۔ تویر ظہور موجب:

”اک سجن ظفر اقبال مرزا دے کہن اُتے ”Dawn“ وچ کالم لکھنے شروع کر دتے..... ”Dawn“ توں دکھ ”فرنٹیئر پوسٹ“ تے ”The News“ وچ کالم لکھے۔ ”Dawn“ دے ایڈیٹر احمد علی خان نے آکھیا پنجاب تے پنجابی بارے لکھو۔“ (8)

انج روزنامہ ”نوائے وقت“ وچ رہ کے پنجاب تے پنجابی بارے لکھن اُتے جو پابندی لگی سی اوہدا خمیا زہ انگریزی اخبار ”Dawn“ راہیں پورا ہو گیا۔ ایڈیٹر دے آکھن اُتے ہور بلاشیری ملی چنانچہ مرزا صاحب نے روزی روٹی دے ایس وسیلے دے نال نال اپنی دھرتی تے ماں بولی دا حق ادا کرن واسطے انگریزی زبان وچ ”Punjabi Books“ تے ”Punjabi Themes“ دے سرناویاں بیٹھ ہفتہ وار کالم لکھنے شروع کردتے جیہدے نال آون والے نویں لکھاریاں لئی وی راہ ہموار ہو گئی تے نال ای پنجابی زبان دی اہمیت نول حکومتی سطح اُتے ایسے پلیٹ فارم اُتے اجاگر کرن دا مرزا صاحب نول اک وڈا موقع وی ملیا۔ جس پاروں اوہناں نول 2005ء وچ ”Presidential Award“ توں نوازا گیا۔ زاہد حسن اپنے مضمون ”مرزا صاحب: یاداں،

باتاں“ وچ لکھدے نیں:

”پنجابی زبان تے ادب نال اوہناں دی محبت تاں اوہناں دی شخصیت دی
اک جھات سی۔ اوہ اک صحافی وی سن، اصولاں دے بدھے۔ صحافت پوری
حیاتی اوہناں دا اوڑھن، وچھون رہی۔“ (9)

صحافت دے میدان وچ مرزا صاحب STM دے نال نال مشہور ہو گئے تے ایسے
نال نال کالم لکھدے رہے۔ مرزا صاحب نے صحافت دے پڑ وچ پیر صرف شہرت حاصل کرن لئی
نہیں پایا سی سگوں اپنی شخصیت وچ اوہ اک اجنبی آواز بن کے ابھرے جیہڑی حق دی خاطر
جدوں وی اٹھی فیر واپس نہ پرتی۔ Do and Die دے ایس فارمولے اُتے اوہوٹڑ سکدا اے
جیہڑا اپنی ہٹھ دا پکا، دلیر ہووے تے بہادری نال ہر قسم دے حالات دا مقابلہ کرنا وی جان دا
ہووے۔ چنانچہ جدوں تے جتھے وی اوہناں کم کیتا اوہناں دی سچائی تے حق دی سر بلندی لئی چکی
جان والی آواز نوں دبا دین دی کوشش کیتی گئی پر اوہناں ہمت نہ ہاری۔ منو بجائی نال رل کے
”روز نامہ مساوات“ دی بنیاد رکھی تے اخبار جاری کیتا۔ انٹرنیٹ اُتے درج معلومات موجب:

“In 1970 Shafqat Tanveer Mirza launched the
Pakistan People's Party newspaper "Mussawat" with
Mannu Bhai and Hanif Ramey.” (10)

شفقت تویر مرزا نے بطور صحافی صحافت نوں ذریعہ روزگار بنایا تے اخیر تک ایسے کم نال
اپنی جڑت رکھی۔ اوہناں دی طبیعت وچ جماندروای بغاوت دا جذبہ موجود سی۔ نظریاتی پکھوں اوہ
کارل مارکس تے اوہدے مارکسزم دے نظریے توں بہت متاثر سن۔ جیہدا اظہار اوہناں اپنے قلم
راییں لکھتاں وچ وی کیتا۔ سرمایہ داراں دے خلاف مزدور طبقے لئی آواز چکی تے انج قلم راییں
جہاد کیتا۔ ہمیش حق دا ساتھ دتا۔ شخصیت دے ایس اچھے پکھ بارے زیر احمد اپنے مضمون ”شفقت
تویر مرزا: اک اڈھم بھری حیاتی“ دے سرناویں بیٹھ انج لکھدے نیں:

”مرزا صاحب نے اخبار نال جڑت پاروں نام نامی وی کٹی اے تے مستلیاں
وچ وی پھسے رہے نیں۔ اوہناں چھ توں ودھ روزوار پد چیاں وچ کم کیتا
اے جیہناں وچ ”تعمیر، بلال، نوائے وقت، سول اینڈ ملٹری گزٹ،

امروز، مساوات تے ڈان“ شامل نیں۔ ایس کم دے نالو نال اوہ اخباراں
توں کڈھے جاون دے وی بڑے کھڈاری رہے نیں کیوں جے اوہناں کدی
اخباری پرچیاں دی آزادی اُتے سمجھوتہ نہیں کیتیا۔“ (11)

اصل وچ مرزا صاحب نے آزادی صحافت نوں اپنی حیاتی دا مقصد بنا لیا سی۔ چنانچہ
اوہناں ایس پکھوں کدی وی کسی قیمت اُتے سمجھوتہ نہ کیتیا۔ اپنے کالم Punjabi Book رائیں
نویں لکھاریاں دی حوصلہ افزائی کردے رہے۔ پنجابی زبان دی ترقی لئی ہون والیاں کانفرساں
وچ ودھ چڑھ کے حصہ لیا۔ انٹرنیشنل زبان انگریزی رائیں پنجابی دے حق دی آواز چکن والیاں
وچ اوہناں دی پنجاب تے پنجابی زبان لئی کیتی گئی سیواتے کوشش نوں کدی وی بھلایا نہیں جا
سکا۔ مرزا صاحب پنجابی ادبی سنگت لاہور، مجلس شاہ حسین لاہور تے پاکستان رائٹرز گلڈ دے ممبر وی
رہے۔ 9 جولائی 1963ء نوں YMC وچ پنجابی ادبی سنگت بیٹھ پہلا اکٹھ ہویا اوہدے وچ مرزا
صاحب وی شامل سن۔ پنجابی زبان دے وادھے لئی کئی تنظیمیں سامنے آئیاں تے مرزا صاحب
پنجابی دی ہر تنظیم تے تحریک دے روح رواں دے طور تے دکھالی دیندے رہے۔ ڈاکٹر سید اختر
جعفری موجب:

”آپ پاکستان رائٹرز گلڈ پنجاب ریجن کے سیکرٹری رہے۔ مختلف انجمنوں کے
صدر اور ادارہ پنجابی زبان، آرٹ اور کلچر کے بورڈ آف گورنرز کے رکن بھی
رہے۔“ (12)

پنجابی زبان نوں پرائمری پدھرتے لاگو کرن لئی مشتاق بٹ دی اگوائی وچ مرزا صاحب
نے مال روڈ لاہور توں پنجابی لکھاریاں نال مل کے جلوس وی کڈھیا۔ جیہدے وچ اوہناں پنجابی
لئی حکومت کولوں کیتیاں گتیاں منگاں نوں اپنے کالم دا حصہ وی بنایا تے پنجابی زبان دے حق دی
کھل کے حمایت وی کیتی۔ ڈاکٹر ناصر رانا اپنے مضمون ”شفقت تویر مرزا دے پنج ترجے“ دے
سرناویں بیٹھ لکھدے نیں:

”اوہناں یاں تے اپنی صحافتی زندگی نوں ادب دی جھولی وچ پائی رکھیا تے
یاں فیر اپنی ادبی حیاتی نوں صحافتی روزگار نال جوڑی رکھیا..... شفقت تویر مرزا
نے جتھے صحافتی کاروبار وچ اقبال دے لفظاں وچ:

جہاں میں اہل ایماں صورت خورشید جلتے ہیں
 ادھر ڈوبے ادھر نکلے، ادھر ڈوبے ادھر نکلے
 درجنال اخباراں، پرچیاں ریڈیو تے ٹیلی ویژن چینلاں راہیں ویلے کویلے
 تعلق قائم کیتا تے اگھڑو میں قلم کار دی صورت پچھانے گئے۔“ (13)
 صاف ستھری آزادی صحافت لئی اوہناں دے ادھم تے خدمتاں نوں بھلانا سوکھا نہیں۔
 ان گنت اوکڑاں دے باوجود ہمت نہ ہاری تے اپنے ایس کم نال بھر پور دیانتداری دا ثبوت دتا۔
 حامد میر (تجزیہ نگار) اپنے مضمون ”تھینک یو شفقت تویر مرزا“ بیٹھ لکھدے نیں:
 ”شفقت تویر مرزا نے اپنی جوانی پاکستان میں جمہوریت اور آزادی صحافت
 کے لیے جدوجہد میں گزاری۔ جنرل ضیاء الحق کے دور اقتدار میں ایک وقت
 ایسا بھی آیا جب مرزا صاحب آزادی صحافت کے لیے جیل میں تھے۔ ان کی
 اہلیہ تمکنت آراء جمہوریت کی خاطر جیل میں تھیں اور ان کی اکلوتی بیٹی کو عزیز و
 اقارب نے سنبھالا۔ آج کے کئی نوجوان صحافی اور ٹی وی اینکر شفقت تویر مرزا
 کے بارے میں زیادہ نہیں جانتے۔ وہ یہ بھی نہیں جانتے کہ یہ وہ شخص تھا
 جس نے آمریت کی مخالفت کی تو 1958ء میں نوکری سے نکال دیا گیا۔
 ایک دفعہ پھر آمریت کی مخالفت کی تو 1978ء میں انہیں جیل میں ڈال دیا
 گیا۔ قید و بند کی صعوبتوں کے باوجود مرزا صاحب جیسے بہادر صحافیوں نے کسی
 ڈکٹیٹر کے سامنے سر نہ جھکایا۔ آج پاکستان میں میڈیا کو جتنی آزادی حاصل
 ہے اس آزادی کے پیچھے شفقت تویر مرزا، نثار عثمانی، احمد بشیر اور بہت سے
 دیگر بزرگوں کی جدوجہد اور قربانیوں کو نظر انداز نہیں کیا جاسکتا۔“ (14)
 بطور صحافی اوہناں دیاں صحافت لئی خدمتاں دی سلاہنا کرن لئی ایہو گل وڈی اہمیت دی
 حامل اے پئی حق دی خاطر آواز چکن اُتے کئی وار نوکریوں وی کڈھے گئے۔ اک دوواری جیل
 وی گئے پر اخیر ساہ تنیکر صحافت تے پنجابی زبان دی ترقی لئی کم کردے رہے۔ اج جتھے صحافتی
 میدان وچ اوہناں دیاں خدمتاں دی سلاہنا کیتی جاندی اے او تھے ایسے پلیٹ فارم اُتے رہ کے
 پنجابی زبان تے پنجاب دے حق دی خاطر چکی جاوون والی آواز نوں سرکاری ایواناں تنیکر اپڑان

والیاں وچ مرزا صاحب داناں سرفہرست اے۔ اوہناں پوری حیاتی اصولاں دی پابندی کیتی ایہو کارن اے پئی اوہ صحافت دے میدان وچ وی اک کامیاب صحافی تے کالم نگار دے طور تے جانے پہچانے جاندے نیں۔ اوہناں دی شخصیت دی ایس خوبی آتے چانن پاؤندیاں اخلاق عاطف اپنے مضمون ”شفقت تویر مرزا دا نظریاتی تے رومانی عشق“ دے سرناویں بیٹھ انج لکھدے نیں:

”حیاتی دے چھیکڑ لے ساہ تنیکر مرزا صاحب انگریزی اخبار ”ڈان“ لئی پنجابی کتابیات دے تبصریاں دا ہفتہ وار کالم تے اردو سماجی ثقافتی جریدے ”ہم شہری“ واسطے ”پنجاب کی آواز“ دے نال توں اک صفحہ لکھدے رہے۔ کالم نگار، فیچر رائٹرز، میگزین ایڈیٹرز تے چیف ایڈیٹرز تک دے سارے صحافتی سفر نوں مرزا صاحب دی ایمان دارانہ صحافت تے نظریاتی کمنٹنٹ دا سفر کہیا جا سکدا اے۔ اُن ٹٹ نظریاتی جڑت، اظہار دی آزادی تے فکری اعتدال اصل وچ مرزا صاحب دے صحافتی اصول سن تے سارے صحافتی سفر وچ اوہناں لیہناں اصولاں دی رج کے پالنا کیتی۔“ (15)

شفقت تویر مرزا نے پنجابی زبان نال دھرو کرن والیاں سیاسی شخصیتاں تے لوکاں بارے وی اپنے کالماں وچ لکھیا۔ آمرانہ سوچ دی کھل کے مخالفت کیتی جس پاروں حیاتی وچ اُن گنت اوکڑاں دا سامنا وی کرنا پیا پر اپنے مقصد تے نکتہ نظر توں کدی پچھانہ نہ ہٹے۔ ایہو کردار دی سچائی تے پکیائی اوہناں دی شخصیت دا خاصا ہے جس پاروں اج وی پنجابی زبان، ادب تے صحافت پکھوں اوہناں دیاں خدمتاں نوں بھلایا نہیں جاسکدا۔

References:

- * Assistant Professor, Lahore College for Women University,
Lahore
- 1- Abdul Ghafoor Qureshi. Punjabi Adab di kahani (Lahore: Punjabi Adabi Board, November 1989) 573
  - 2- Parveen Malik. "Punjabi Adab" maheena waar, Jild.28, Shumara 1-2 Jan. to Feb. 2013 (Lahore: Punjabi Adbi Board)6
  - 3- Nasir Rana, Dr. "Lekh" Chhemahi, Vol.8, July-December 2013 (Lahore: The Academics Registered)44
  - 4- www.global.ucsb.edu/punjabi/journal/v.19-2/rememberance
  - 5- Sanawar Chadhar. "Suneha" Lariwar58, 59, 60, February March April 2012 (Lahore: Punjabi Adabi Sangat)20-21
  - 6- As Above.
  - 7- Ramzan Sahid, Prof. "Punjabi Adab" Maheenawaar, Jild.28, Shumara 1-2 Jan. to Feb. 2013 (Lahore: Punjabi Adbi Board)21
  - 8- Tanveer Zahoor. "Suneha" Lariwar58, 59, 60, February March April 2012, P-22.
  - 9- Zahid Hassan. "Punjabi Adab" Maheenawaar, Jild.28, Shumara 1-2 Jan. to Feb. 2013, P-48.
  - 10- www.global.ucsb.edu/punjabi/journal/v.19-2/rememberance
  - 11- Zubair Ahmad. "Punjabi Adab" Maheenawaar, Jild.28, Shumara 1-2 Jan. to Feb. 2013, P-27-28.
  - 12- Akhtar Jafri, Syed, Dr. Dastan Punjabi Zuban-o-Adab (Lahore: Adara Saqafat-e-Islamia, 2013)386.

- 13- Nasir Rana. "Punjabi Adab" Maheenawaar, Jild.28, Shumara 1-2 Jan. to Feb. 2013, P-31.
- 14- Hamid Meer. "Punjabi Adab" Maheenawaar, Jild.28, Shumara 1-2 Jan. to Feb. 2013, P-84.
- 15- Ikhlaq Atif. "Punjabi Adab" Maheenawaar, Jild.28, Shumara 1-2 Jan. to Feb. 2013, P-51,52.